

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
Att: Elisabeth Backlund

Ort och datum
Stockholm
2010-09-30

Handläggare
Ulla Falk

Vår referens
30601-2010/1159

Er referens
U2010/2149/UH

Sjuksköterskors specialistutbildning – vilken slags examen? (Högskoleverkets rapport 2010:5 R)

Vårdförbundet har bjudits in att besvara Utbildningsdepartementets remiss "Högskoleverkets Rapport (2010:R) Sjuksköterskors specialistutbildning – vilket slags examen?". Vårdförbundet har tidigare tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) påkallat utbildningsdepartementets uppmärksamhet på att en översyn bör ske av sjuksköterskornas specialistutbildning och såg därför fram mot resultatet av Regeringens uppdrag (U2009/3072/UH) till Högskoleverket att föreslå hur specialistsjuksköterskeexamen bör utformas. Vårdförbundet lämnar följande synpunkter på rapporten.

Vårdförbundets synpunkter i sammanfattning

- Vårdförbundet ser tydligt att ett fortsatt arbete med utbildningsfrågorna behöver göras och framhåller vikten av att se sjuksköterskans utbildning i en helhet som innefattar både grundläggande utbildning och specialistutbildning.
- Vårdförbundet anser att det är av största vikt att specialistsjuksköterskeexamen även fortsättningsvis är en yrkesexamen på avancerad nivå med huvudområdet omvårdnad. För att skapa tydlighet i frågan om progressionen inom omvårdnad i yrkesexamen, behöver ett arbete göras som klargör vilka villkor som ska gälla för fortsatta studier på forskarnivå.
- För att utbildningen och vården skall kunna utvecklas över tid behöver fler kliniska professorer, lektorer och adjunkter anställas.
- För att öka samverkan mellan vården och utbildningen, förbättra utbildningens kvalitet och flexibilitet behöver samverkansorgan inrättas på nationell och regional/lokal nivå.
- Villkoren under specialistutbildning behöver avsevärt förbättras. Särskilda anställningar under specialistutbildning behöver inrättas och en organisation med studierektor/klinisk lektor som utbildningsansvarig i verksamheten införs.
- Efter avslutad utbildning ska specialistsjuksköterskan kunna söka anställning som specialistsjuksköterska med tydligt uppdrag och mandat, och lönen ska återspegla bidraget till verksamheten.

Bakgrund

Regeringens uppdrag åt Högskoleverket var att föreslå hur specialistsjuksköterskeexamen bör utformas för att skapa förutsättningar för att utbildningen ska kunna följa kunskapsutvecklingen inom vården. I uppdraget ingick också att föreslå hur förändringar av befintliga inriktningar och införandet av nya inriktningar på specialistsjuksköterskeutbildning bör hanteras.

I Högskoleverkets rapport "Sjuksköterskors specialistutbildning – vilket slags examen?" framgår inte något entydigt svar på regeringens uppdrag. Högskoleverket ger en beskrivning av vilka regler som gäller samt hur de hanteras på lärosäten och i vården idag. Rapporten visar att det inte finns något enhetligt system för specialistutbildningen och kopplingen till och samarbete med verksamheten är inte organiserat. Som exempel kan också nämnas att det finns olikheter mellan lärosätena när det gäller antagningen till specialistutbildningarna, så som krav på tidigare högskolestudier och krav på yrkeserfarenhet efter grundutbildningen till sjuksköterska. Avslutningsvis beskriver utredaren en rad slutsatser.

Vårdförbundet vill genom föreliggande remissvar visa på vårdens stora behov av specialistkunskap och vikten av att få ett utbildningssystem som kan svara upp mot dessa behov, utan att göra avkall på den akademiska förankringen eller behovet av progression inom omvårdnad.

Vårdens behov av specialistkunskap hos sjuksköterskor

Att dagens specialistutbildning behöver ses över och anpassas till vårdens utveckling som blir allt mer avancerad och specialiserad råder det inga tvivel om. Sedan 1995 har andelen specialistutbildade sjuksköterskor minskat från 65 % till idag under 50 %. Detta får nu stora konsekvenser för vården och innebär att vårdtagaren i allt högre grad får möta en sjuksköterska utan specialistkunskap i takt med pensionsavgångarna, där sjuksköterskor med lång erfarenhet lämnar vården, ökar behovet ytterligare av specialistutbildade sjuksköterskor. Vårdtagaren skulle i allt större utsträckning behöva möta en sjuksköterska med specialistkunskap särskilt i en tid då vården blir allt mer specialiserad. Vi bedömer att andelen specialistutbildade sjuksköterskor bör vara minst 70%. Vissa verksamheter kräver enbart specialistutbildade medan andra kan ha en lägre andel.

Specialistsjuksköterskeexamen en yrkesexamen

I rapporten beskrivs tre möjliga modeller inom ramen för yrkesexamen på avancerad nivå:

1. En specialistsjuksköterskeexamen, där det av examensbeviset ska framgå vilken av vissa specificerade inriktningar som examen avser (så som den nuvarande specialistutbildningen ser ut idag).
2. En specialistsjuksköterskeexamen utan angivna inriktningar, vilket mer liknar hur examensordningen för övrigt är uppbyggd.
3. En tredje modell är att dela upp specialistsjuksköterskeexamen i olika examina (anestesisjuksköterska, distriktssjuksköterska osv).

Ingen av dessa tre modeller som anges i rapporten är helt optimal. Vårdförbundet menar att det är mycket viktigt att värna om att specialistsjuksköterskeexamen även fortsättningsvis är en yrkesexamen på avancerad nivå med huvudområdet omvårdnad. Oavsett vilket specialist-/fördjupningsområde studenterna väljer ska yrkesexamen ge den grund som krävs för fortsatta studier inom ramen för högskolan.

Utredaren beskriver oklarheter i tillämpningen av examensordningen vad gäller att utfärda både en yrkesexamen och en generell examen på samma meriter. I våra kontakter med lärosäten beskrivs en osäkerhet kring yrkesexamens tydlighet i progressionen inom huvudområdet omvårdnad. Det för i sin tur med sig svårigheter för antagning till vidare studier på forskarnivå. Vi anser att en inventering av tillämpningen av högskoleförordningen behöver göras och det behöver klargöras vilka villkor som ska gälla.

Kvalitén i utbildningen

Utredningen belyser behovet av att specialistutbildningen håller en hög kvalitet, vilket är helt i linje med Vårdförbundets syn på utbildningen. För detta behövs, precis som utredningen beskriver, ett närmare och mera organiserat samarbete mellan högskolan och verksamheten. Ett sådant arbete kan ske på flera sätt (*se nationellt samverkansorgan nedan*). För att utbildningen skall kunna utvecklas över tid behöver samarbete ske exempelvis genom kliniska lektorer som är knutna till lärosätet och som ansvarar för den verksamhetsförlagda utbildningen tex. genom kombinationstjänster. Den verksamhetsförlagda utbildningen ska träna studenten i det kliniska arbetet men också i tillämpningen av den teoretiska delen av utbildningen. För detta krävs att verksamheterna har tillräcklig kompetens för att studenten ska få både handledning och träning för de olika moment som den färdiga specialistsjuksköterskan ska ansvara för. För att få adekvat specialistutbildning krävs också att det finns specialistutbildade sjuksköterskor med handledarkompetens. Kliniska professorer som är aktiva i den kliniska verksamheten bidrar till att verksamheten utvecklas och får större möjligheter att beskriva sina konkreta behov av kunskap och kunskapsutveckling. Vårdförbundet instämmer med utredningens förslag om behovet av utveckling av tjänster där både forskning och kliniskt arbete ingår. Antalet kliniska professorer, lektorer och adjunkter behöver utökas och stärkas väsentligt.

Ytterligare exempel på vad som kan bidra till utbildningsinnehållet är de av professionen framtagna kompetensbeskrivningarna där professionen själv har utarbetat vilken kunskap och kompetens de ser behövs för arbetet de utför inom olika verksamhet. Exempel på kompetensbeskrivningar återfinns på www.swednurse.se. Ett exempel är den utbildning som idag sker på Uppsala Universitet för diabetessjuksköterskor (som också beskrivs i rapporten) som väl följer de krav som ställs i kompetensbeskrivning för diabetessjuksköterskor.

Nationellt samverkansorgan

Ett annat exempel på hur ett mera organiserat samarbete kan se ut är inrättande av samverkansorgan. Vårdförbundet förespråkar att samverkansorgan inrättas på nationell

och regional/lokal nivå. Samverkansorganen skulle underlätta kommunikationen mellan de olika intressenterna och öka interaktionen mellan vård, utbildning och forskning. Som exempel skulle ett nationellt samverkansorgan samla företrädare för vården, lärosätena, sjuksköterskornas professionella organisationer och myndigheter, så som Socialstyrelsen. Det nationella samverkansorganet kan exempelvis ha till uppgift att följa utvecklingen inom vården med blicken riktad mot framtiden, fatta beslut om specialinriktningar, se till att nationella kompetenskrav utarbetas för att utbildningen skall bli likvärdig i landet och få en kvalitetsgaranti både vad det gäller akademi och kunskapsdjup och de behov verksamheten har av färdighetsträning.

Sjuksköterskans utbildningar i en helhet

Sjuksköterskeutbildningen behöver ständigt utvecklas och förändras för att möta de krav som vården ställer men också därför att kunskapsmassan snabbt ökar. Akademiseringen av yrket har varit nödvändig och bidragit och bidrar till att förbättra både kvalitet och säkerhet för patienten.

Institute of Medicine of the National Academies (IO M, 2003) och Quality and Safety Education for Nurses (QSEN , 2007) i USA har identifierat sex kärnkompetenser som är nödvändiga för vårdens professioner och därmed viktiga delar i sjuksköterskans både grundläggande utbildning och specialistutbildning. De sex kärnkompetenser är: personcentrerad vård, samverkan i team, evidensbaserad omvårdnad, förbättringskunskap för kvalitetsutveckling, säker vård samt informations- och kommunikationsteknologi.

Utredaren lyfter fram att en vanlig uppfattning är att specialistutbildningen måste kompensera för brister i grundutbildningen. Vårdförbundet vill framhålla vikten av att se sjuksköterskans utbildning i en helhet som innefattar både grundläggande utbildning och specialistutbildning. Den grundläggande utbildningen utgör den självklara basen för sjuksköterskans yrkesverksamhet men också basen för utvecklingen av specialistsjuksköterskeutbildningen.

Villkor under och efter specialistutbildning

En stor anledning till att det finns allt färre specialistutbildade sjuksköterskor är att villkoren under specialistutbildning är dåliga och att det saknas såväl tydligt uppdrag och ansvar som löneutveckling efter avslutad specialistutbildning. Systemet för specialistutbildning behöver utvecklas. Vårdförbundet anser att särskilda anställningar under specialistutbildning behöver inrättas och en organisation med studierektor/klinisk lektor som utbildningsansvarig i verksamheten införs. Här kan utbildningsvillkoren för läkarnas specialisttjänstgöring fungera som modell. Det är dock av största vikt att understryka att Vårdförbundet anser att det är helt nödvändigt att specialistutbildningen även fortsättningsvis ges i form av akademisk utbildning och organiseras av universiteten/högskolorna i landet.

Precis som socialdepartementet beskriver i kommittédirektivet till Behörighetsutredningen är lönesättningen efter avslutad utbildning ett problem och därmed ett hinder för tillgången på specialistsjuksköterskor (Regeringens

kommittédirektiv ”Trygghet och säkerhet för individen – behörighet för personal i hälso- och sjukvård och socialtjänst”, Dir. 2009:25). Även Högskoleverkets utredare pekar på det ofrånkomliga faktum att viljan att vidareutbilda sig påverkas av belöningar av olika slag. I-dagsläget väntar en ytterst blygsam löneökning efter avslutad specialistutbildning. Det saknas tydliga karriärvägar och den nya kunskapen används inte för att förbättra och utveckla verksamheten. Läger man ihop inkomstbortfallet och kostnaden för studielånet måste många arbeta drygt 19 år, halva yrkeslivet, innan utbildningen lönar sig ekonomiskt.

Ett skäl till detta kan vara att verksamheterna inte har någon tydlig arbetsorganisation för att kunna kartlägga och systematiskt använda specialistkunskap. Det innebär att det är slumpen som avgör huruvida vårdtagaren får möta en sjuksköterska med specialistkunskap eller inte. Vårdförbundet anser att detta inte är förenligt med god och säker vård. Sjuksköterskor som valt att fördjupa sig i yrket ska erbjudas befattning som specialistsjuksköterska med särskilt uppdrag och mandat i vården. Sjuksköterskan med specialistkunskap kan dessutom leda verksamhetens utveckling, kollegors och medarbetares kompetensutveckling såväl som studenternas kliniska utbildning. Lönen måste självklart spegla det stora bidrag den specialistutbildade sjuksköterskan ger till vården.

Avslutningsvis

Vårdförbundet är berett att omgående inleda diskussioner för att få igång arbetet med en ny modell för specialistutbildningarna som motsvarar de behov som finns i en vård under utveckling.

VÅRDFÖRBUNDET

Anna-Karin Eklund

Förbundsordförande